

نقش و تأثیر نماد در هنر اسلامی

الهام چای ساز^۱، ساناز بابایی^۲

۱- کارشناس ارشد مهندسی معماری (elham.chaisaz@gmail.com)

۲- کارشناس ارشد مهندسی معماری- مدرس آموزشکده فنی و حرفه ای سما، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد چالوس، چالوس،
ایران (sanaz.bab85@yahoo.com)

چکیده

بسیاری از شاعران و نویسندگان در اشعار و حکایات خود، از مفاهیم عمیق و اندیشه های بلند عرفان اسلامی و حکمت الهی ایران باستان بهره گرفته اند. هنرمندان مسلمان نیز از این خوان نعمت بی نصیب نبوده، آن ها هم از جلوه هایی رمز گونه از حکمت و عرفان ایرانی- اسلامی را در آثار هنری خویش متجلی نموده اند. در گذشته استادانی که خود اهل سیر و سلوک بودند، به تعلیم و راهنمایی هنرمندان می پرداختند و هنرمندان در محضر آنان آیین و اسرار رمزآموزی را در پوشش آداب مذهبی آموخته و از طریق همین ارتباط روحانی، نظریه های جهان شناختی و متافیزیکی را که مبنای نمادپردازی هنر اسلامی است فرا می گرفتند. اما کمتر پژوهشی به شناخت نمادهای هنر اسلامی، ابعاد تاریخی و سیر تحول تکنیکی نمادها پرداخته است، به همین دلیل مفاهیم نمادین بخش عظیمی از آثار هنر ایران همچون لوحی در هم پیچیده باقی مانده است. در این پژوهش با روشی توصیفی- تحلیلی سعی شده بطور مختصر به بیان جلوه هایی از معنا و مفهوم، که در قالب نقش های نمادین در آثار هنر اسلامی ایران تجسم پیدا کرده است، پرداخته شود.

واژه های کلیدی: عرفان اسلامی، نمادپردازی، هنر اسلامی، نقش های نمادین

۱- مقدمه

بشر از زمانی که خود را شناخت، به دنبال کمال و آفرینش زیبایی بوده است. حتی در ابتدایی ترین آثار به دست آمده از انسان، به طور مثال در ظروف سفالین، سعی در ایجاد فرمهای متقارن و ایجاد رنگها و تناسبات زیبا به چشم می خورد [۱]. بشر به مرور زمان، سعی خود را در گسترش این زیبایی در زمینه های متنوع به کار بست به طوری که در ساخت مسکن، فرمها و فضاهایی به وجود آورد که هر چند ابتدایی اما در عین حال دارای تناسبات و ارتباطات کاربردی و زیبایی بودند. در میان سرزمین هایی که آثار زندگی گذشته را در خود حفظ کرده اند، فلات ایران موقعیت ممتازی دارد. در سراسر مغرب پارت، مجموعه های گوناگون از آیینها و خدایان سامی، بازار گرمی داشتند. آیین های بدوی پرستش کوهها، آبها، رودها، دریاچه ها، درختها و سنگها و به خصوص آنها که یونانیان (Baetyla) می نامیدند، رواج داشت [۲].

تنوع معماری دینی دوره اشکانی، بازتابی از تعداد ادیان و مذاهب در دوره مزبور است. پارتی ها زمانی که با سکاها معاشر بودند، آفتاب، ماه و ستاره ها را می پرستیدند، سپس که با پارسیها و مادها معاشر شدند، اهورا مزدا را پرستش کردند و چون در ایران، پرستش مهر و ناهید رواج داشت، پرستش آنها هم در معتقدات پارتی ها داخل شد. پس از ورود اسکندر به ایران،